

УДК 001(477)(092):378(477)«1918/1920»

О. М. Завальнюк

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

**РОЛЬ І. І. ОГІЄНКА У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ (1918-1920 рр.)**

На основі архівних і опублікованих джерел, праць українських істориків досліджується питання про роль ректора, міністра, головного уповноваженого уряду УНР І. І. Огієнка у розв'язанні проблеми фінансування важливого осередку національного відродження на Поділлі і в Україні — Кам'янець-Подільського державного українського університету в 1918-1920 рр.

Ключові слова та словосполучення: І. І. Огієнко, Кам'янець-Подільський державний український університет, бюджетні призначення, джерела фінансування, зарплата, матеріальна допомога, стипендії.

Управлінська діяльність І. І. Огієнка на батьківщині найкраще прислужилася справі заснування і розвитку Кам'янець-Подільського державного українського університету — національної вищої школи, яка безперервно і потужно працювала на національне відродження країни з часу відкриття, у жовтні 1918 р., і до завершення Української революції, у листопаді 1920 р., ставши проривом у творенні вітчизняної університетської освіти.

З-поміж різноманітних напрямів багатогранної праці І. І. Огієнка заслуговують на окрему увагу дослідників, зокрема, ефективні зусилля, пов'язані із забезпеченням вищому навчальному закладу однієї із найбільш суттєвих умов функціонування — належного державного фінансування і пошуком додаткових джерел грошових надходжень. Зазначене питання, попри усю його складність і важливість для університету, усіх, хто тут працював і навчався, ще не було предметом спеціального дослідження, хоча окремі його штрихи знайшли відображення у кількох наших фактографічних [12, 13, 14] і дослідницьких статтях [10, 11, 15, 17].

Метою нашого повідомлення є з'ясування ролі І. І. Огієнка у вирішенні проблеми, пов'язаної із фінансуванням різних складових становлення і діяльності українського вищого навчального закладу, який був флагманом національної вищої освіти і реалізовував потребу молодого української нації у підготовці кадрів інтелігенції.

У зв'язку з фінансово-економічною кризою, яка виснажувала Україну впродовж Першої світової війни і революції 1917-1920 рр., кожна із галузей суспільного життя, особливо освітня, відчувала на собі її руйнуючий вплив. Щодо вищої школи, то через значний дефіцит держбюджету, гіперінфляцію тощо серед урядовців і фінансистів тривалий час йшли дискусії на предмет того, чи зможе українська держава знайти кошти на відкриття спочатку одного українського університету і утримання в столиці аж двох держуніверситетів (крім зазначеного,

ще й російськомовного університету св. Володимира). Міністр освіти й мистецтва гетьманського уряду М. П. Василенко у цьому контексті наголошував, що «важке фінансове становище України вимагає вкрай ощадливого ставлення до державних коштів...» [25, ф. 2201, оп.1, спр. 329, арк. 26]. І в цьому він був абсолютно правий. Беручи участь у засіданнях Ради Міністрів Української держави, йому не раз доводилося чути інформацію про реальний фінансовий стан, проблеми наповнення державного бюджету, дефіцит коштів на найневідкладніші питання життя країни. Як видно з наведеного Д. І. Дорошенком проекту головного фінансового документа України на травень-грудень 1918 р., дефіцит держбюджету становив понад 2 млрд. карб. [7, с. 278-282]. Український економіст Є. Гловінський, який після поразки революції проживав у Польщі і міг вільно і об'єктивно досліджувати фінансову політику української влади, з'ясував, що реальний дефіцит того ж кошторису був більшим, про що свідчить перевищення грошової емісії гетьманської влади на 500 млн. карб. [4, с. 19]. Такої ж думки сучасний український історик П. П. Гай-Нижник [3, с. 152].

За таких умов вирішувалося питання про доцільність заснування другого українського університету у далекому від столиці Кам'янці-Подільському. Складність проекту полягала, зокрема, у тому, що держава не мала коштів на придбання матеріально-навчальної бази. То ж без активної участі місцевого самоврядування, мобілізації відповідних місцевих ресурсів, як матеріальних, так і фінансових, про цей університет ніхто з високопосадовців столиці не хотів вести мови. Готовність міської думи і губернського та повітового земства максимально підтримати його вже на початковій стадії стали передумовою успішного руху до мети. Потрібна була сильна в організаційному відношенні постать, яка б зуміла спрямувати у єдине русло прагнення місцевої інтелігенції щодо заснування університету, матеріально-фінансову допомогу від самоврядування і політичну волю державного центру. І вона знайшлася. Нею став киянин Іван Іванович Огієнко, один із найбільш яскравих представників національно-культурного відродження в добу Української революції 1917-1920 рр.

Його діяльність, спрямовану на розв'язання питань фінансування університету, можна умовно поділити на кілька етапів: 1) пов'язаний із заснуванням, відкриттям і початком функціонування закладу (червень-грудень 1918 р.), 2) на посаді міністра народної освіти УНР (січень-квітень 1919 р.) і 3) на посаді головного уповноваженого міністра УНР (листопад 1919 — жовтень 1920 рр.).

22 травня 1918 р. Рада лекторів Київського українського народно-го університету обрала І. І. Огієнка на посаду в.о.ректора майбутнього КПДУУ. А вже через місяць, 24 червня, тимчасова Комісія з вищих шкіл і наукових інституцій, що діяла під егідою Міністерства освіти і членом якої був І. І. Огієнко, доручила йому відвідати Кам'янець-Подільський і з'ясувати на місці, які фінансові і матеріально-технічні ресурси виділить міська влада під реалізацію університетського проекту [25, ф. 2201, оп. 1, спр. 329, арк. 5]. Виконуючи доручення комісії, в. о. ректора 6 липня прибув до адміністративного центру Подільської

губернії, де зустрівся з місцевою університетською комісією, що опікувалася різними питаннями, пов'язаними із заснуванням університету, керівниками міської управи, губернської і повітової народних рад, обговорив з ними умови, на яких столична влада готова дати згоду на відкриття КПДУУ. Йшлося, зокрема, і про кошти, без яких не можна було у перспективі спорудити університетські адміністративні і навчально-лабораторні корпуси, житло для професури, гуртожитки для студентів. Того ж дня, у зв'язку з місією І. І. Огієнка, скликали екстрене засідання міської думи, на якому було підтверджено думське рішення, ухвалене ще за Української Центральної Ради, про виділення на будівництво університету 1 млн. карб. (позичково), а також велику земельну ділянку (100 дес.) і будинок, у якому до збудування своїх приміщень розміститься університет [5, оп. 3, спр. 3, арк. 6-7зв.]. Почергово зустрівшись з рабином єврейської громади Оксманом і головою Польської національної ради Т. Залеським, І. І. Огієнко домовився про прийом до українського університету єврейської і польської молоді, отримав запевнення про виділеннями двома національними групами міста на університетські потреби відповідно 100 тис. карб. і 50 тис. карб. [20, кн. 8, с. 511]. Голова губернської народної управи В. К. Приходько передав І. І. Огієнкові рішення народних зборів, які відбулися напередодні гетьманського перевороту, про асигнування Кам'янець-Подільському державному українському університету на 5 років 1 млн. карб (в середньому по 200 тис. карб. щорічно) [20, кн. 8, с. 511]. Про ці здобутки делегований доповів на засіданні столичної комісії 11 липня 1918 р. і отримав від неї подяку у зв'язку з вельми результативним завершенням вояжу [25, ф. 2201, оп. 1, спр. 329, арк. 54]. На основі доставлених Огієнком документів комісія 26 липня схвалила україномовний текст законопроекту про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету [25, ф. 2201, оп. 1, спр. 329, арк. 63зв.], після чого 5 серпня уряд прийняв його з невеликими змінами, а 17 серпня затвердив гетьман України [6].

Після юридичного оформлення КПДУУ І. І. Огієнко прибув до Кам'янця-Подільського, і разом з університетською комісією (21 особа) приступили до реалізації основних вимог зазначеного закону, зокрема щодо ремонту будинку, сильно пошкодженого через постій російських військ ще у 1917 р. У цьому плані першочерговим було отримання необхідних коштів. Ще у 20-х числах серпня 1918 р. Мала Рада Міністрів Української держави ухвалила законопроект «Про асигнування 60000 карб. на ремонт будинків Кам'янець-Подільської технічної школи» [22, 1918, 23 серпня, №350, с.3] тих самих, де мав бути розміщений університет. Утім, шлях зазначених грошей до Кам'янця-Подільського виявився непростим, і на казначейський рахунок вони тривалий час не надходили, що викликало природну стурбованість І. І. Огієнка. 7 вересня він зателеграфував до департаменту вищої школи Міністерства освіти й мистецтва з проханням якнайшвидше перевести університету зазначені кошти, а в разі неможливості надати йому аванс в розмірі 40 тис. карб. і тим самим посприяти вчасному проведенню ремонтних робіт [25, ф.2201,

оп.1, спр.153, арк.31; 5, оп.1, спр.124, арк.1]. Настирливість ректора незабаром увінчалася успіхом. Через 3 дні він отримав телеграму від директора департаменту вищої школи Ф. П. Сушицького, у якій зазначалося, що необхідні для ремонту кошти надіслані на казначейський рахунок університету [25, ф.2201, оп.1, спр.153, арк.319]. Вдалося активізувати і губернське земство. Із обіцяних на 1918 р. 200 тис. карб. воно направило на проведення ремонтних робіт в університетському будинку 50 тис. карб. [5, оп.3, спр.3, арк.30]. Завдяки мобілізованим коштам навчальний корпус вдалося вчасно підготувати до свята відкриття університету, яке відбулося 22 жовтня 1918 р.

Крім ремонту будинку, слід було подбати про вирішення й інших важливих питань, пов'язаних з функціонуванням закладу. На початку жовтня І. І. Огієнко попросив у міністра освіти й мистецтва М. П. Василенка дозволу звернутися до українських кооператорів з проханням «асигнувати певну суму на потреби КПДУУ і на стипендії студентам», на що отримав очікуване «добро» [25, ф.2201, оп.1, спр.153, арк.47-47зв.]. Відповідні листи ректора були відправлені в різні регіони країни. А 22 жовтня 1918 р. він ще раз офіційно звернувся до земств і кооперативів з проханням пожертвувати певну суму на потреби університету і стипендії незаможним студентам, наголосивши, що 1175400 карб., які держава виділила на перший навчальний рік, не вистачить для задоволення усіх вузівських потреб. Ректор вказав, що, по-перше, «бібліотека університету порожня і брак потрібної до науки книжок хутко дасться взнаки», по-друге, «немає жодного приладдя до нормального університетського життя», нарешті, по-третє, студентству «доводиться марнувати свій час тільки на відшукування хліба насущного, забуваючи про хліб духовний» [23]. Звернення І. І. Огієнка, розіслані до свята відкриття, принесли частково позитивні результати. У день відкриття заклад отримав певні грошові суми, пожертвовані як органами місцевого самоврядування, так і різними кооперативними об'єднаннями, приватними особами. Так, видавнича спілка м. Києва передала через свого посланця 35 тис. карб. на потреби розвитку КПДУУ, Ямпільська повітова народна управа асигнувала на ті ж цілі 30 тис. карб., Подільський союз кредитних і позичково-ощадних товариств («Союз-Банк») та «Укрінбанк» — по 25 тис., «Дніпросоюз» — 15 тис., Вінницький «Споживсоюз» — 12,5 тис., Гайсинський союз споживчих товариств — 10 тис., міська управа м. Могилева — 6 тис., Проскурівський союз споживчих товариств — 5 тис., мешканці Могилева — 3 тис., Подільська каса дрібного кредиту — 1 тис., Гайсинська повітова народна управа, Спілка служачих Подільської губнаурправи, лікар Мальований з Ямполя — по 500 карб.

Кошти жертвували і на потреби незаможного студентства, яким особливо опікувався І. І. Огієнко. Найбільші суми надійшли від міністра шляхів Б. Бутенка (20 тис. карб.), Кам'янецької міської думи (12 тис. карб. на стипендії і 20 тис. карб. на студентську їдальню), «Укрінбанку» (25 тис. карб. на підтримку товариства допомоги незаможним студентам, 5 тис. карб. — на стипендію імені Дмитра Марковича), Вінницького «Споживсоюзу» (12,5 тис. карб.) [1, 29 (16)

вересня, ч.147, с.6, 1 листоп. (19 жовт.), ч.174, с.4, 3 листоп. (21 жовт.), ч.176, с.6; 19, 1918, 27 (14) жовт., №198, с.4, 5 листоп. (23 жовт.), №205, с.3, 14(1) листоп., №213, с.2; 5, оп.1, спр.4, арк.130, спр.5, арк.84].

Після початку роботи університету І. І. Огієнко продовжував шукати джерела наповнення кошторису, звертався від імені університетської комісії по збудуванню КПДУУ, яку очолював відповідно до «Закону про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету», до тих осіб і структур, які могли прийти на допомогу закладу. 8 листопада 1918 р. мешканець м. Охтирки Полтавської губернії Яків Базилевський, реагуючи на звернення, надіслав ректорові листа, у якому дякував йому за «невсипну працю на святе діло народної освіти» і переказав 500 карб. для виплати премій за наукові твори українською мовою [5, оп.1, спр.126, арк.17].

На проблеми університету відгукнулися повітові земства. Так, 16 грудня 1918 р. XV надзвичайне засідання загальних зборів земських гласних Літинського повіту асигнували першій вищій школі Поділля одноразово 30 тис. карб. (спершу обговорювалася удвічі менша сума, утім переважною більшістю гласні подвоїли її), а також 5 тис. карб. на студентські стипендії [25, ф.538, оп.1, спр.119, арк.63зв.-7]. 23 грудня XXII надзвичайні збори Ушицької повітової народної ради прийняли постанову про асигнування на стипендії кам'янецьким студентам 10 тис. карб. [25, ф.538, оп.1, спр.32, арк.14-14зв.]. Таку ж суму для потреб університету асигнували гласні першого позачергового засідання Гайсинських повітових народних зборів (28-30 грудня 1918 р.) [25, ф.538, оп.1, спр.27, арк.19зв., 75]. У лютому 1919 р. XVIII Вінницькі надзвичайні збори, взявши до уваги, що, на їх думку, відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету має «велике значення для культурної і економічної будучини України і особливо нашого Поділля» і що тут «будуть вчитися студенти Вінницького повіту», визнали за свій прямий обов'язок «взяти участь в упорядкуванні закладу і відкритті бурси для бідних студентів і студенток» та ухвалили рішення про асигнування на вказану мету 10 тис. карб. [25, ф.538, оп.1, спр.26., арк.274зв., 291, 374]. У березні того ж року II чергові Гайсинські повітові збори висловилися за надання на стипендії студентам КПДУУ, передусім вихідцям із Гайсинщини, 30 тис. карб. [25, ф.538, оп.1, спр.27, арк.108зв. — 109]. Подібне рішення ухвалили VIII чергові Ольгопільські повітові збори. Їх допомога університетові матеріалізувалася у 20 тис. карб. (15 тис. карб. як одноразова допомога і 5 тис. карб. — на стипендії незаможній молоді) [25, ф.538, оп.1, спр.29, арк.127].

Більш відчутної допомоги для університету І. І. Огієнко добився від губернского земства. У вересні 1919 р., напередодні нового навчального року, Подільські губернські земські збори ухвалили рішення про виділення фінансів на 46 студентських стипендій (кожна — по 1000 карб.) [22, 1919, 9 вересня, ч.132, с.2]. Під час святкування першої річниці існування КПДУУ В. К. Приходько оголосив постанову Подільської губернської управи про передачу ректорові 50 тис. карб. «на організацію їдальні для студентства» [24].

Утім, не завжди Огієнкові листи з проханням надати грошову допомогу викликали співчуття і готовність прийти на допомогу молодому українському університетові. Чимало звернень залишалися без відповіді, а на окремі з них була відверто негативна реакція. Саме так поступила управа Одеської міської думи. Коли це питання винесли на засідання думи, то в залі виникла гостра дискусія. За допомогу КПДУУ, подібну до тієї, яку надали Новоросійському університету (5 тис. карб.), висловилися гласні С. С. Шифрин, Г. У. Лур'є, Мережин, М. Т. Прокудин, Б. Ю. Фридман, В. Ф. Коган, Менчиківський. Проте вони виявилися у меншості, перемогла позиція, яку обстоював міський голова М. В. Брайкевич. Він мотивував її тим, що в тодішній Україні, на його думку, українці гнобили російську мову і культуру, а у Кам'янець-Подільському університеті «демократизм і не ночував», його діячі мають «шовіністичну закраску». Допомогу можна було б надати у тому разі, наголошував голова, коли в державі українська мова не буде «торжествуючою» [19, 1919, 22 (9) січня, №15, с.3]. Словом, Одеська дума не надала Кам'янець-Подільському університету грошової допомоги через те, що він був не російським, а українським і працював на національне відродження молодого нації.

На посаді міністра народної освіти (5 січня — 25 квітня 1919 р.) І. І. Огієнко докладав значних зусиль аби єдино функціонуючий з лютого 1919 р. державний український університет у Кам'янці-Подільському отримував необхідні для роботи і розвитку державні кошти. Вже у січні 1919 р. він провів через уряд кілька вельми корисних для КПДУУ законопроектів: про кошторис на першу третину фінансового року у розмірі 1225000 карб. [8, с.41, 206], про виділення з коштів держскарбниці 96,7 тис. карб. одноразової допомоги на заснування при університеті зразкового городу площею 30 дес. [8, с.42, 206-207]. Як тільки Директорія затвердила закон про бюджет КПДУУ на січень-квітень 1919 р., І. І. Огієнко відразу звернувся до керівництва державного казначейства з проханням негайно виділити закладові кредити в межах кошторисних призначень (мова йшла про всю суму) [8, с.204]. Стараннями міністра народної освіти уряд продовжив на 1919 рік кредити, які гетьманська влада виділила у листопаді 1918 р. на функціонування богословського факультету Кам'янець-Подільського університету [5, оп.1, спр.13, арк.5]. Не зволікаючи, І. І. Огієнко розпорядився, аби департамент загальних справ Міносвіти відразу провів через держказначейство 139500 карб. на потреби зазначеного навчального підрозділу [5, оп.1, спр.5, арк.15].

Наступного місяця, з подачі І. І. Огієнка, Рада Народних Міністрів прийняла, а Директорія УНР ухвалила закон, за яким на спорудження допоміжних будинків на будмайданчику, де мали звести навчальні корпуси КПДУУ, держава виділяла 1,8 млн. карб. [25, ф.2582, оп.1, спр.54, арк.112].

Українська влада підтримала ще одну ініціативу І. І. Огієнка — профінансувала заходи із початкової організації університетської друкарні і придбання для неї латинського і слов'янського шрифтів (на вказані цілі було відпущено спочатку 200 тис. карб.) [25, ф.2582,

оп.1, спр.12, арк.10; 8, с.239]. Коли з'ясувалося, що цих коштів не вистачить для того аби обзавестись друкарським устаткуванням, міністр освіти 4 квітня 1919 р. розпорядився відпустити додатково 300 тис. карб з 10-мільйонного фонду, створеного державою для видання україномовних підручників для школи (взамін університетська друкарня мала взятися за друк зазначеної літератури) [25, ф.2582, оп.1, спр.5, арк.16-16зв.]. У квітні 1919 р., незадовго до завершення роботи на посаді міністра народної освіти, І. І. Огієнко вніс на розгляд уряду три важливих законопроекти, що стосувалися створення нових структурних підрозділів КПДУУ і виділення на них відповідного фінансування. У першу чергу, це були два факультети — сільськогосподарський і правничий. На їх відкриття і функціонування з 1 липня по 31 грудня 1919 р. передбачалося відповідно 992233 і 435400 гривень [25, ф.2582, оп.1, спр.12, арк.23зв., 28]. 12 квітня 1919 р. уряд схвалив внесений Огієнком законопроект про створення у містечку Жванець (15 верст від Кам'янця-Подільського) Дністрянської біологічної станції (на її потреби виділяли 84700 грн.) [2, с.147]. Це були завершальні заходи, які до своєї відставки зумів провести міністр в інтересах КПДУУ.

З 15 листопада 1919 р., коли І. І. Огієнка призначили на непředбачену урядовим штатом посаду головного уповноваженого міністра уряду УНР, його роль у розв'язанні фінансових питань університету зросла настільки, що досить часто була вирішальною. Спочатку уряд залишив міністру 30 млн. карб. «на видатки по піклуванню громадян УНР», що залишалися на південному заході Поділля. На початку січня 1920 р. у фонд головноуповноваженого надійшло 50 млн. карб. [25, ф.1131, оп.1,спр.36, арк.9]. Частина цих сум міністр направляв на потреби університету, дотримуючись правового механізму державних грошових видатків. У грудні 1919 р. він скликав нараду урядовців, на якій обговорили питання про шляхи захисту української готівки, яка зберігалася у місцевому відділенні Державного банку УНР і швидко втрачала свій обмінний курс на фінансовому ринку іноземними. Було ухвалено рішення про перевезення грошей з банку до університету і зберігати там під вартою. На утримання професури і працівників, виплати стипендії та придбання у власність двох будинків І. І. Огієнко розпорядився видати КПДУУ 125 млн. карб. [21, с.48]. На початку січня 1920 р. він провів засідання правління університету, на якому ухвалили рішення придбати за 4 млн. карб. (8 млн. грн.) одноповерховий цегляний будинок, під бляхою, який належав вдові відставного генерал-майора Осаулова; купчу мали оформити на кількох членів правління як приватних осіб, які дали підписку, що не вважають нерухомість своєю власністю [5, оп.1, спр.35а, арк.3-4]. До кінця лютого задум реалізували. Крім того, університет придбав ще один, щоправда, менший за розмірами, будинок у домовласника Шпінцгуза за 2,5 млн. карб. [20, кн.8-9, с.634; 21, с.49].

1 січня 1920 р. нарада трьох міністрів (І. І. Огієнко, П. І. Холодний і М. Шадлун), яка відбулася у Кам'янці-Подільському, ухвалила законопроект «Про тимчасове підвищення з 1-го грудня 1919 р. оплатних норм служачим Кам'янець-Подільського Державного

Університету». При цьому було схвалено нові, підвищені, розміри окладів працівникам закладу за 45 розрядами [5, оп.1, спр.2, арк.60-60зв.]. Наприкінці січня головню уповноважений видав 200 тис. грн. на видання журналу «Нова думка», який був органом Ради студентських представників КПДУУ [18, 31 січня, ч.18, с.2].

3 лютого 1920 р. І. І. Огієнко провів через комітет головню уповноваженого уряду УНР рішення про задоволення прохання Ради професорів університету виділити для 220 незаможних студентів матеріальну допомогу загалом на суму 2 млн. 400 тис. карб. [25, ф.1131, оп.1, спр.2, арк.162]. На тому ж засіданні вирішили профінансувати початкові роботи вчених університету (на 100 тис. карб.) по виробленню історичного словника української мови [25, ф.1131, оп.1, спр.2, арк.163зв.]. Трохи згодом очолюваний Огієнком комітет головноуповноваженого ухвалив рішення про виплату 300 тис. карб. на вироблення науковцями університету термінологічного словника, а також резервування 3 млн. грн. на його видання накладом 3 тис. примірників [5, оп.1, спр.2, арк.62]. На студентську їдальню було виділено 300 тис. карб. [5, оп.1, спр.2, арк.61зв.]. Крім того, І. І. Огієнко розпорядився відкрити при польовій скарбниці кредит на виплату стипендії імені Директорії УНР 10 студентам університету (стипендію заснував український уряд 21 жовтня 1919 р. в ознаменування першої річниці існування КПДУУ) [18, 20 лютого, ч.34, с.4].

Щоб забезпечити весняні роботи на університетському городі, І. І. Огієнко разом із товаришем міністра народної освіти П. І. Холодним та державним контролером Кабачковим дозволили КПДУУ витратити 3,5 млн. грн. з суми 3,9 млн. грн., відпущених українською владою на університетські потреби [5, оп.1, спр.2, арк.59]. А щоб представники професорсько-викладацької корпорації, яким тимчасово нарізали городи на університетській землі, змогла їх обробляти, І. І. Огієнко провів відповідне рішення через нараду присутніх у Кам'янці-Подільському міністрів. Відповідно до нього користувачам городів надали на 6 місяців позику в розмірі 1370210 карб. [25, ф.1131, оп.1, спр.35, арк.25].

Опікуючись студентами, які прибули на навчання з далеких регіонів і через воєнні події не могли відбути до батьківських гнізд аби відсвяткувати в родинному колі Великдень, головноуповноважений зумів виділити зазначеній групі 200 тис. карб. на розговини, які відбулися у великій університетській залі у квітні 1920 р. і викликали у молоді велике піднесення духу [20, кн.8-9(17), с.635; 21, с.43; 18, 17 квітня, ч.75, с.3].

І. І. Огієнко дбав, аби університет став відомим видавничим центром, збагачував українську науку добротними працями, які б мали загальне визнання. Цей проект був досить коштовним. Так, 9 квітня 1920 р. ректор звернувся до уряду з проханням виділити 2 млн. грн. на видання «Записок Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету» — періодичного наукового органу закладу. А вже наступного дня присутні у Кам'янці-Подільському міністри прийняли його пропозицію з деяким уточненням: зазна-

чену суму слід було потратити не лише на друк «Записок», а й курсів лекцій професури, у яких відчувалася сильна потреба [25, ф.1131, оп.1, спр.35, арк.47; ф.2582, оп.1, спр.187, арк.75]. (Навесні-восени 1920 р. вдалося видрукувати три томи «Записок Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету», а також курси лекцій професорів М. М. Хведорова, М. О. Столярова, А. Е. Малиновського, приват-доцентів С. С. Остапенка, М. О. Драй-Хмари, Н. Т. Гаморака, В. О. Гериновича, С. В. Бачинського, О. А. Аленича, лектора І. А. Олійника та ін. [16, с.49-50]). Турбуючись про збільшення обсягів науково-дослідної продукції в університеті, І. І. Огієнко 7 травня 1920 р. провів через повноцінне засідання уряду закон «Про видачу наперед [зарплати] за мм. Травень, Червень, Липень і Серпень тим професорам і приват-доцентам Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету, які посилаються в наукову командировку» [5, оп.1, спр.2, арк.66]. Для наповнення матеріальної бази університету через відповідні придбання устаткування і літератури у Києві, який перейшов під українсько-польський контроль, головний уповноважений дозволив держскарбниці перевести туди 1 млн. карб. на ім'я декана правничого факультету приват-доцента Х. М. Лебідь-Юрчика [5, оп.1, спр.137, арк.93].

Дбаючи про розгортання процесу українізації православної церкви, передусім у Подільському регіоні, Рада головноуповноваженого УНР підтримала звернення І. І. Огієнка про виділення 141 тис. карб. для функціонування відкритих на базі богословського факультету КПДУУ відповідних тримісячних пасторських курсів [25, ф.1131, оп.1, спр.24, арк.27].

9 липня 1820 р. І. І. Огієнко разом з сім'єю відбув за Збруч — до Кам'янця-Подільського наближалася Червона армія. Розпочалася 4-місячна еміграція міністра, під час якої він не забував про КПДУУ, намагався допомагати йому через ініціювання різних урядових рішень. Так, у вересні 1920 р. з подачі І. І. Огієнка Рада Народних Міністрів, яка знаходилася у Тарнові, прийняла постанову про виділення з коштів держскарбниці в розпорядження головноуповноваженого УНР 50 тис. польських марок на придбання літератури для бібліотеки Кам'янець-Подільського університету [9, с.186]. Під час перебування уряду у Станіславові він ухвалив закон про асигнування в розпорядження міністра народної освіти з коштів держскарбниці 1 млн. грн. на закупівлю наукових і навчальних видань для богословського та історико-філологічного факультетів КПДУУ [9, с.246]. Це були завершальні кроки невсипущої діяльності І. І. Огієнка, спрямованої на фінансову підтримку і розвій університету у складних умовах згасання революційної боротьби за українську державність і кращу долю українців.

Таким чином, у процесі становлення і розвитку Кам'янець-Подільського державного українського університету його ректор, який за сумісництвом посідав у 1919-1920 рр. важливі державні посади, доклав величезних зусиль для організації суттєвої державної і громадської фінансової підтримки єдиної функціонуючої впродовж

усієї революції вищої школи української спільноти. Попри постійне зростання загрозливих негативних явищ у фінансово-економічній сфері країни, йому, за сприяння вищої української влади, вдалося забезпечити більш-менш ритмічне державне фінансування закладу, яке дало змогу вчасно виплачувати зарплату, стипендії і допомогу студентам, отримувати цільові кошти на розвиток матеріально-технічної бази навчального процесу, видання наукових праць, лекційних курсів, молодіжного журналу, збагачення бібліотечного фонду тощо. Найбільше І. І. Огієнко допоміг КПДУУ у цьому плані, посідаючи міністерські посади і виконуючи обов'язки найвищого представника української влади під час польського адміністрування на Поділлі. Тим самим було доведено, що УНР має фінансові можливості для утримання свого національного університету, а її керівництво, до якого належав і вчений Огієнко, готове підтримувати його, попри складні внутрішні і зовнішні умови існування, політичну нестабільність, добре усвідомлюючи важливе значення вищої освіти для економічного, політичного і культурного розвитку країни, прориву молодой нації до європейської спільноти, а також захищаючи і зберігаючи її як одне із найбільших досягнень національного відродження українців у революційну добу.

Список використаних джерел:

1. Відродження: щоденна безпартійна демократична газета. — К., 1918.
2. Вістник державних законів для всіх земель Української Народної Республіки. — Вінниця, 1919. — Вип. 21. — 32 с.
3. Гай-Нижник П. Фінансова політика Української Держави гетьмана Павла Скоропадського (23 квітня — 14 грудня 1918 р.) / Павло Гай-Нижник. — К., 2004. — Т. 1. — 286 с.
4. Гловінський Є. Фінанси України в роках 1917-1920 / Євген Гловінський // Гловінський Є. Фінанси УСРР. — Варшава : Укр. наук. ін-т, 1938. — С. 3-28.
5. Державний архів Хмельницької області. — Ф.Р. 582.
6. Державний вістник. — 1918. — 29 серпня. — №41. — С. 3.
7. Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. / Дмитро Дорошенко. — Ужгород, 1930 ; Нью-Йорк : Видавн. корпорація «Булава», 1954. — 424, LXXX с.
8. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 — листопад 1920 рр. : док. і матеріали. У 2-х т, 3-х ч. — Т. 1 / упорядн.: В. Верстюк (керівник) та ін. — К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2006. — 688 с.
9. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 — листопад 1920 рр. : док. і матеріали. У 2-х т., 3-х ч. — Т. 2 / упорядн.: В. Верстюк (керівник) та ін. — К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2006. — 744 с.
10. Завальнюк О. М. З історії заснування національних університетів (листопад 1917 — серпень 1918 р.) / О. М. Завальнюк // Історія і політика, наука та суспільна практика в Україні / Ін-т політ. і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. — К. : Парламент. вид-во, 2009. — С. 283-298.
11. Завальнюк О. М. І. І. Огієнко і Кам'янець-Подільський державний український університет (1918–1920 рр.) / О. М. Завальнюк // Наукові праці

- історичного факультету / Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет. — Кам'янець-Подільський, 1995. — Т. 2. — С. 90-103.
12. Завальнюк О. М. І. Огієнко — організатор, ректор і оборонець Кам'янець-Подільського державного українського університету: хроніка діяльності (1918 р.) / О. М. Завальнюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. — Кам'янець-Подільський : Оіум, 2005. — Т. 5. — С. 109-145.
 13. Завальнюк О. М. І. Огієнко — організатор, ректор і оборонець Кам'янець-Подільського державного українського університету: хроніка діяльності (1919 р.) / О. М. Завальнюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. — Кам'янець-Подільський : Оіум, 2006. — Т. 6. — С. 80-121.
 14. Завальнюк О. М. І. Огієнко — організатор, ректор і оборонець Кам'янець-Подільського державного українського університету: хроніка діяльності (1920 р.) / О. М. Завальнюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. — Кам'янець-Подільський : Оіум, 2006. — Т. 7. — С. 98-133.
 15. Завальнюк О. М. І. Мемуарні праці Івана Огієнка як джерело вивчення історії національної університетської освіти в Україні у 1917-1920 рр. / О. М. Завальнюк // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія: історична та філологічна. — Кам'янець-Подільський : Кам.-Поділ. держ. ун-т, 2006. — Вип. III. — С. 205-217.
 16. Завальнюк О. Науковий доробок Кам'янець-Подільського державного українського університету в часи національного відродження (1918-1920) / Олександр Завальнюк // II Міжнародний науковий конгрес «Українська історична наука на сучасному етапі розвитку», Кам'янець-Подільський, 17-18 вересня 2003 р. : доп. та повідомлення. — Кам'янець-Подільський, Київ, Нью-Йорк ; Острог : Вид-во НаУОА, 2005. — Т. 1. — С. 49-54.
 17. Завальнюк О. Проблема створення матеріально-технічної бази національної університетської освіти України у 1918-1920 рр. / Олександр Завальнюк // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика : зб. статей. У 2-х ч. : на пошану чл.-кор. НАН Укр. В. М. Даниленка. — К. : Ін-т істор. Укр. НАН Укр., 2009. — Ч. 1. — С. 96-117.
 18. Наш шлях. — Кам'янець-Подільський, 1920. — 20 лютого.
 19. Нова Рада. — К. — 1919. — № 15. — С. 3.
 20. Огієнко І. Моє життя. Автобіографічна хронологічна канва / Іван Огієнко // Наша культура : науково-літературний місячник. — Варшава, Львів, 1935-1936.
 21. Огієнко І. Рятуння України. На тяжкій службі своєму народові. — Вид. 2-е, доп. / Іван Огієнко. — Вінніпег : Тов-во «Волинь», 1968. — 94 с.
 22. Робітнича газета. — Кам'янець-Подільський. — 1918. — № 350. — С. 3.
 23. Свято Поділля : видання Подільського укр. тов.-ва «Просвіта». — Кам'янець-Подільський, 1918. — 22 жовтня. — С. 8.
 24. Україна : щоденна газета. — Кам'янець-Подільський, 1919. — 24 жовтня. — Ч. 60. — С. 4.
 25. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. — Ф. 1131. — Оп. 1. — Спр. 24. — Арк. 27.

The article considers the problem of the role of the director and minister I. Ohienko in solving the problem of financing a very important centre of national revival in Podilya and in Ukraine — Kamyanets-Podilskiy State Ukrainian University in 1918-1920.

Keywords and word-combinations: I. Ohienko, Kamyanets-Podilskiy State Ukrainian University, budget, sources of financing, salary, pecuniary, scholarships.

Отримано: 24.06.2010 р.